

Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi

MUHTASAR TEVESSÜL

İnceleme-Teveessül'le Karşılaştırma-Metin

Hazırlayan

Bünyamin Ayçiçeği

Necib Efendi'nin Kaside-i Bürde Şerhi

MUHTASAR TEVESSÜL

İnceleme-Teveessül'le Karşılaştırma-Metin

Hazırlayan

Bünyamin Ayçiçeği

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

Necib Efendi'nin Kaside-i Bürde Şerhi

MUHTASAR TEVESSÜL

İnceleme-Teveessül'le Karşılaştırma-Metin

Hazırlayan

Bünyamin Ayçiçeği

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 85
Edebiyat: 37

ISBN 978-605-4635-85-6
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2020

Hazırlayan:
Bünyamin Ayçiçeği

Editör:
Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY Ajans

Kapak Uygulama:
Emre Güngör

Baskı/Cilt:
Mikyas Basım Yayın Matbaacılık
(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Necib Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Teveessül

İnceleme-Teveessül'le Karşılaştırma-Metin

Hazırlayan: Bünyamin Ayçiçeği (Dr. Öğr. Üyesi)

İstanbul : DBY Yayınları, 2020.

392 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 85) ___

ISBN 978-605-4635-85-6

1- Edebiyat 2- Divân Edebiyatı 3- Şiir 4- Hz. Muhammed

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Kısaltmalar	7
Ön Söz	9
Giriş	11
Na't Türü ve Kasîde-i Bürde	11
Türk Edebiyatında Kasîde-i Bürde Şerhleri	16
BİRİNCİ BÖLÜM	
MÜELLİFLERİN HAYATI	21
1. Teveessül'ün Müellifi Mehmed Mekki Efendi'nin Hayatı ve Eserleri	23
2. Muhtasar Teveessül'ün Müellifi Necib Efendi'nin Hayatı ve Eserleri	31
3. İmâret-i Mısırye	34
İKİNCİ BÖLÜM	
MUHTASAR TEVESSÜL'ÜN İNCELENMESİ	39
1. Müelliflerin Şerh Metodu	41
2. Teveessül'le Muhtasar Teveessül'ün Mukayesesi	52
3. Mahsül-i Beyt Bölümlerinin Mukayesesi	61

Sonuç.....	67
Metnin Tesisinde Dikkat Edilen Hususlar.....	71
Transkripsiyon Sistemi.....	74
METİN	
MUHTAŞAR TEVESSÜL.....	75
Kaynaklar	361
Sözlük.....	381
Ekler	385

Ön Söz

Müslüman milletlerin edebiyatlarında Hz. Muhammed'le ilgili edebî türler önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in doğumunu, hayatını, vasıflarını, mucizelerini konu edinen pek çok edebî tür bulunmaktadır. Na't türü de bunlardan biridir. Ka'b bin Züheyr'in (ö. 24/645?) yazdığı *Bânet Suâd* kasidesi na't türüne öncülük etmesi bakımından önemli kabul edilmektedir. Ka'b'ın şiirinden yaklaşık altı asır sonra Bûsîrî (ö. 696/1297?), *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye* adlı kasidesini Arapça olarak kaleme almıştır. Bu kasîde de Ka'b bin Züheyr'in kasidesi gibi *Kasîdetü'l-Bürde* (Kasîde-i Bürde) olarak şöhret bulmuş; söyleyiş güzelliği, ifade gücü sayesinde oldukça sevilmiş, pek çok millet tarafından kendi dillerine tercüme edilmiştir. Türk edebiyatında da *Kasîde-i Bürde*'nin manzum ve mensur birçok tercümesi yapılmış, şerhi yazılmıştır.

Bu çalışmada, Türk edebiyatındaki en hacimli *Bürde* şerhi olarak kabul edilen Mehmed Mekkî Efendi (ö. 1212/1797) şerhinin Necîb Efendi (ö. 1314/1897'den sonra) tarafından yapılan muhtasarı ele alınmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında, Türk edebiyatında na't türü ve *Kasîde-i Bürde*'nin Türk edebiyatındaki yeri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından Mehmed Mekkî Efendi'nin hayatı ve eserleri anlatılmış, mezar yerinin fotoğrafları eklenmiştir. Sonra Necîb Efendi'nin hayatı ve eserleri ele alınmış, kendisi için önem arz eden İmâret-i Mısıriyye ve Ahmed Râtîb Paşa hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde de konuyu aydınlatıcı resimlere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk edebiyatında *Kasîde-i Bürde*'ye yapılan şerhler anlatılmıştır. Mekkî Efendi'nin ve Necîb Efendi'nin şerh metotları incelenmiş; *Tevessül*'le *Muhtasar Tevessül*'ün mukayesesi örnekler üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde de araştırmadan elde edilen sonuçlar sıralanmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde, ele alınan metnin tesisinde dikkat edilen hususlar verilmiştir. Sonra transkripsiyon sistemi gösterilmiş ve *Muhtasar Tevessül*'ün metni, ilmî usuller çerçevesinde transkribe edilmiştir. Metindeki bazı kelime ve kavramlarla ilgili sözlük, bölüm sonuna eklenmiş sonrasında kaynakça verilmiştir. Tespit edilen arşiv belgeleri, orijinaleri ve okunuşlarıyla birlikte ekler kısmına konulmuştur. Ayrıca Mehmed Mekkî'nin hatt-ı destine ait bir sayfa da eklenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesi için arşiv belgelerinin temini ve okunmasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Göker İnan'a ve Arşiv Uzmanı Esra Yıldız'a; müşkül durumların çözümünde hiçbir yardımı esirgemeyen Dr. Musa Alak, Dr. Süleyman Kablan, Dr. Milad Salmani ve Sefer Korkmaz'a teşekkürü bir borç bilirim. Bazı mekanların tespiti ve fotoğraflarının çekilmesinde yardımcı olan Okan Keleş'e ve Abdülkadir Duran'a teşekkür ederim. Yaptığımız bütün çalışmaları yakinen takip eden, bizleri yönlendiren kıymetli hocam Prof. Dr. Nihat Öztoprak'a minnetlerimi arz ederim.

Müelliflerin Hayatı

Te vessül'ün Müellifi Mehmed Mekki Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

1116/1704'te Mekke'de doğmuştur. Bazı kaynaklarda onun 1126/1714'te doğduğu yazsa da bu, Mekke kadısı olan babasının vefat tarihidir. Mekki Efendi'nin, babasının vefatında küçük yaşlarda olduğu ifade edilmektedir.¹ Babasının vefatından sonra kendisi İstanbul'a getirilmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra 1147/1735'te Sahn medreselerinde² hâriç müderrisi³ ol-

¹ Gürcan Karapanlı (2005), *Mekki Divanı ve Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 5.

² Sahn medreseleri, Fatih Sultan Mehmed (1444-1446, 1451-1481) tarafından İstanbul'da kendi adıyla anılan camiin etrafındaki medreselerdir. Sekiz medreseden oluştuğu için buraya "Sahn-ı Semân" denilir. Detaylı bilgi için bk.: Hüseyin Atay (1981), "Fatih - Süleymaniye Medreseleri Ders Programları ve İcazet-Nameler" *Vakıflar Dergisi*, S. 13, s. 172-234; Mehmet Zeki Pakalın (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, "Sahn Medreseleri/Sahn-ı Semân", İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C. 3, s. 93-95, Sultan Şimşek (2016), "Sahn-ı Semân Tetimme Medreseleri'nde Arap Belâgatının Öğretimi ve Sekkâki'nin Miftâhu'l-ulûm Adlı Eseri", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, İstanbul: Klasik Yayınları, s. 55-79.

³ Osmanlı medreselerinde çeşitli seviyelerde eğitim yapılırdı. Bu eğitim seviyeleri de kitap adlarına (Hâşiye-i Tecrid, Hâşiye-i Miftâh vb.),

Muhtasar Te vessül'ün Müellifi Necib Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Eserin müellifi Necib Efendi'yle ilgili sınırlı sayıda bilgi bulunmaktadır. Gerek biyografi kitaplarında¹⁴ gerekse arşivlerde¹⁵ yaptığımız inceleme neticesinde *Bürde*'yi şerh eden Necib adlı bir müellife ulaşamadık. Hayatına dair bilgiler de tespit ettiğimiz iki eserine dayanır. *Bânet Su'âd*'ı şerhettiği *İs'âd*

¹⁴ Müellifin hayatına ulaşabilmek için incelediğimiz eserler şunlardır: M. A. Yekta Saraç (Haz.) (2016), *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*, C. 1-3, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi; Mehmed Zeki Pakalın (2008), *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, (Haz. Mehmet Metin Hülagu), C. 1-19, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları; Hayreddin ez-Zirikli (2002), *el-A'lâm Kamûsü Terâcim li-Eşheri'r-ricâl ve'n-Nisâ min'el-Arab ve'l-Müsta'ribîn ve'l-Müsteşrikîn*, C. 1-8, Beyrut: Dârü'l-İlmi'l-Melâyîn; Nuri Akbayar ve Seyit Ali Kahraman (Haz.) (1996), *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmani*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları; Ömer Rızâ Kehhâle (1993), *Mu'cemü'l-Müellifin Terâcimu Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*, C. 1-4, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle; Abdülkadir Özcan (1989), *Şekaiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri*, C. 1-5, İstanbul: Çağrı Yayınları.

¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde, Vakıflar Arşivi'nde ve Meşihat Arşivi'nde yapılan incelemelerde de müellife dair bir bilgi tespit edilememiştir.

Muhtasar Tevessül'ün İncelenmesi

3

İmâret-i Mısriyye

Tekiyye Mısriyye (Mısır Tekkesi) olarak da bilinen İmâret-i Mısriyye¹⁷, Mısır Hıdiv'i Kavalalı Mehmed Ali Paşa (ö. 1265/1849) tarafından 1238/1823 senesinde yaptırılmıştır. İmâretler, yoksullara yardım amacıyla inşa edilen mekanlardır. Buralarda günlük yemek çıkmakta ve yolculara, fakirlere, misafirlere ikram edilmektedir. Ayrıca fakirlere, hastalara, yolda kalmış olanlara birçok konuda yardım edilmektedir. Özellikle hacca gelen kişilerin uğrak yeri olan Tekiyye Mısriyye, hacıların ika-meti, yemesi içmesi için de kullanılmıştır. Ayrıca hac süresince

¹⁷ İmâretler; fakirlere, öğrencilere, yolculara sıcak yemek dağıtmak, çeşitli yardımlarda bulunmak amacıyla kurulmuş müesseselerdir. İmâretlerden yalnız Müslümanlar değil farklı dinlere mensup kişiler de yararlanabilmektedir. Evliya Çelebi, Filibe'deki bir imâret için şöyle demektedir: "Bütün gelen giden yolculara, ateşe tapanlara, Hıristiyanlara, Yahudilere, Kıptilere, Frenglere, miskinlere, zengin ve fakirlere gece ve gündüz cömert sofrası Keykavus Mutfağı'ndan minnetsiz dağıtılır." Detaylı bilgi için bk.: Cengiz Gürbıyık (2013), *Osmanlı İmâretleri (Aşevleri)*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Zeynep Tarım Ertuğ (2000), "İmâret", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 22, s. 219-220.

Müelliflerin Şerh Metodu

Necib Efendi, şerh yapmaktaki asıl maksadının -*Bürde* şârihlerinin, mütercimlerinin çoğunda görüldüğü gibi- Bûsîrî'nin yazdığı kasîdeye gıpta ederek değersiz biri olmasına rağmen müellif gibi şefaate nail olmak ve Hz. Peygamber'e hizmet etme şerefine kavuşmak arzusu olduğunu ifade eder. Kendi ihtisarının da aslından çok uzaklaşmadığını, bazen yaptığı eklemeleri de derkenâra kaydettiğini söyler:

Aşıl amaç ise şârihe, kaşîdece olan hizmetlerine gıpta-güne müşâreket emeliyle değersizliğimle berâber kendi kendimi hâdimân-ı Hazret-i Nübüvvet sırasında bulundurmadır. Şu muhtaşar-ı kemterâne aşlınış vaz' u tertîbinden hâric olmayup ba'zen rabt-ı kelâm sâ'ikasından başka gâraza mebnî 'ibârece tağyîr olunmadığından hañâ vü halele teşâdüf iden ehl-i inşâfa:

عَلَىٰ أَنِّي رَاضٍ بِأَنَّ أَحْمِلَ الْهُوَىٰ وَأَخْلُصَ مِنْهُ لِأَعْلَىٰ وَلَا لِيَا¹

¹ “Ben her ne kadar arzu ve istekleri taşıyıp göğüslesem de ardından kurtulmaya rıza gösteririm. Bu durumda bana gelecek övgüyü ya da yergiyi kabul etmem.”

Beyit için bk.: Abdülmüteâl es-Saîdî (1999), *Buğyetü'l-Îzâh li-Telhîsi'l-Miftâh fi Ullûmi'l-Belâğâ*, Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, C. 4, s. 5.

Tevessül'le Muhtasar Tevessül'ün Mukayesesi

“Müelliflerin Şerh Metodu” başlıklı bölümde şârihlerin benzer ve farklı yönlerini, şerhte tercih ettikleri usulleri vermeye çalıştık. Necib Efendi'nin *Tevessül'* den ihtisar yapmak yanında kendine ait görüşlerini de şerhe ekleyerek şerhini bir telif eser görünümüne büründürdüğünü belirtmiştik. Necib Efendi ihtisar yapmakla kalmamış, varsa eleştirilerini dile getirmiş, eklemeler ve çıkarmalar yaparak Mekkî'nin eserini yeniden yorumlamıştır.

Bu bölümde bir önceki bölüme ek olarak Mekkî Efendi hayatayken ve yazmanın hususiyetlerinden hareketle müellifin kontrolünden geçtiğini düşündüğümüz, Süleymaniye Kütüphanesi, Râgıp Paşa Bölümü nu. 1142'de kayıtlı nüshadan alıntılar yapılacaktır. Mekkî Efendi'nin ve Necib Efendi'nin aynı beyitlerdeki şerh tarzları, metinlerin transkripsiyonları da verilerek ortaya konulacaktır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Râgıp Paşa Bölümü nu. 1142'de kayıtlı nüshanın hususiyetleri şöyledir¹⁵:

¹⁵ Bu kısım şu çalışmadan alınmıştır: Bünyamin Ayçiçeği (2017), *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumuna Üzerindeki*

Mahsûl-i Beyt Bölümlerinin Mukayesesi

Mekkî Efendi ile Necîb Efendi'nin, beyitlerin anlamlarını hülasa ettikleri kısımlardaki tercihleri de yer yer farklılık arz etmektedir.

Burada her iki eserden de önce 30. beytin ardından 136. beytin Mahsûl-i Beyt bölümleri verilmiş ve müelliflerin tercihleri değerlendirilmiştir:

Mehmed Mekkî Efendi 30. Beyit:

[53^a] **Hulâşa-i Ma'nâ-yı Beyt**

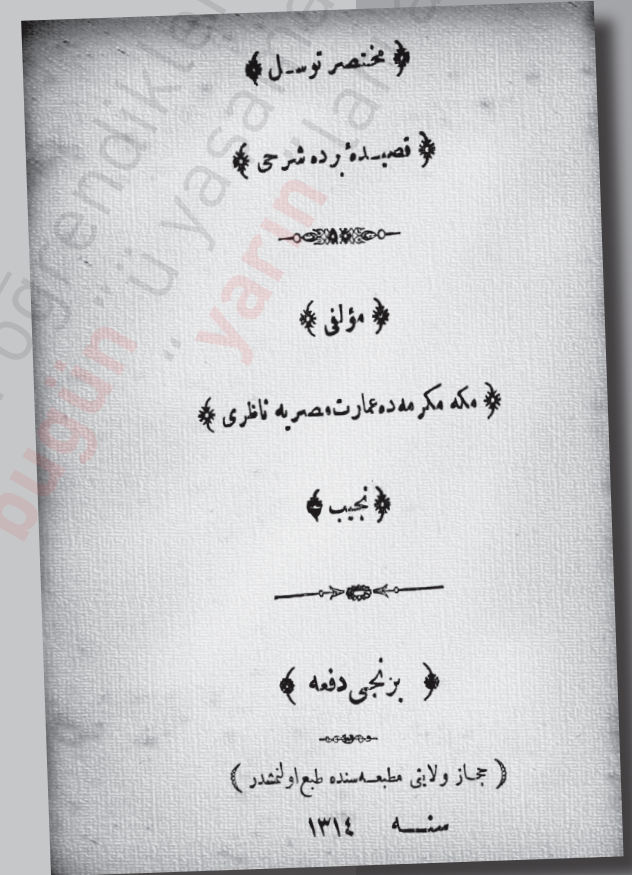
Eyvâh ve daḥî ben sünnet-i şerîfesini terk itdim bir Zât-ı Kerîmü'ş-Şân'ın ki neyl-i qarîb-i İlâhî şevkiyle cû'dan ya'nî ihtiyâr-ı cû' buyurmağla elem ve zaḥmet-i cû'ı taḥfîf için em'â-i şerîfelerini şedd ü bend buyururlar idi. Ve nerm ü taḥfîfü'l-cild, mübârek keşşlerini hicâranın altında devşürürler idi.

دَفْعًا لِأَلَمِ الْمَجَاعَةِ وَ النَّيْلِ الْقُرْبِ إِلَيْهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى

dimek ola.

³⁴ "Açlık elemini def etmek ve Yüce Allah'a yakınlığa nâil olmak için"

Muhtaşar Tevessül

Muhtaşar Tevessül

Bismillâhirrahmânirrahîm

‘Aşr-ı sâbi‘-i ricâl-i kirâm ve ehl-i hâl-i kerâmet-ittisâmından terceme-i hâli herkesce ma‘lûm ve meşhûr olan İmâm Bûşîrî hazretlerinin nazm idüp de rû‘yâda huzûr-ı Risâlet-Penâhiye ‘arz ve kırâ‘at eylediği ve cā‘izesi olarak fâlic illetinden şifâ bulduğu *Bürde* nâm kaşîdeleri üzere ‘Arabî, Türkî bir niçe şerh mü‘tâla‘a-güzâr olup biñ iki yüz on iki târihinde terk-i dâr-ı fenâ ve ihtiyâr-ı ‘âlem-i bekā iden Şeyhü’l-İslâm Meḥmed Mekki Efendi’niñ *Tevessül* nâm şerhleri gibi fevâ‘id-i cemmeyi cāmi‘ bir şerhe teşâdüf edemedim. Merḥûm müşârünileyh; ‘Aḍud¹,

¹ Ebü’l-Fazl Adudüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdilgaffâr el-Îcî (ö. 756/1355), kelâm ve dil âlimidir. Şîraz yakınlarındaki Îc’de doğmuştur. Sultâniye’de, Şîraz’da kadılıklar yapmıştır. Farklı konularda birçok eser kaleme almıştır. Detaylı bilgi için bk.: Tahsin Görgün (2000) “Îcî, Adudüddin”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 21, s. 410-414; Resul Karakaya (2003), *Adudu’d-din el-Îcî’nin Hayatı, Eserleri ve Kelamî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

târîhinde dest-gâh-ı ṭab‘a vaz‘ olunmuş ise de gâlibâ şârihiñ tenkîh ve tenkîdinden geçirilmeyen evrâk-ı müsveddeye dest-res olarak ṭab‘ olunmuş olmalı ki ba‘zı mertebe ḥaşvı ve lüzûmundan ziyâde kelâm-ı bilâ-ṭâ‘ili müştemildir. Ḥuşûşan ebyât-ı kaşîdeye olan Türkî tahmîsiñ ba‘zısı, şârih-i merḥûmuñ fazl u kemâline ve ṭabî‘at-ı şâ‘irânesine nisbet qabûl itmez de-recede bulunmuştur.⁷ Öyle bir cāmi‘-i mecāmi‘-i ‘irfân olan zâtıñ eşer-i ber-güzîdelerinde muḥill-i kemâl bulunan ḥaşv ile leṭâfetsiz eş‘arıñ bulunmasını kemterâne münāsib göremediğimden zevâ‘idi ve ebyâtıñ tahmîslerini ṭarḥ ile ihtîşârına cesâret eyledim.

Aşıl maqşad ise şârihe, kaşîdece olan ḥidmetlerine gıbṭa-güne müşâreket emeliyle değersizliğimle berâber kendi kendimi ḥādımân-ı Ḥazret-i Nübüvvet şîrasında bulundurmakdır. Şu muhtaşar-ı kemterâne aşlınuñ vaz‘ u tertîbinden ḥâric olmayup ba‘zen rabṭ-ı kelâm sâ‘ikasından başka ğaraza mebnî ‘ibârece tağyîr olunmadığından ḥaṭâ vü halele teşâdüf iden ehl-i inşâfa:

عَلَىٰ أَنِّي رَاضٍ بِأَنَّ أَحْمَلَ الْهُوَىٰ وَأَخْلَصُ مِنْهُ لِأَعْلَىٰ وَلَا لِيَا⁸

beytiyle i‘tizâr eylerim. Ve ba‘zı maḥalde ‘ilâvesini münāsib gördüklerimi şârihiñ kelâmından zannolunmasın için ḥâric-i şahîfeye tahşîye ṭarzında vaz‘ eyledim. Ve billâhi‘t-tevfîk.

Efendi, Mekkîzâde”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, s. 478.

⁷ Tahmîs hakkında yapılan çalışma için bk.: Haşim Keskinsoy (2001), *Mekkî ve Nahîfî’nin Kasîde-i Bürde Tahmîsleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁸ “Ben her ne kadar arzu ve istekleri taşıyıp göğüslesem de ardından kurtulmaya rıza gösteririm. Bu durumda bana gelecek övgüyü ya da yergi kabul etmem.”

Beyit için bk.: Abdülmüteâl es-Saîdî (1999), *Buḡyeyü’l-Îzâh li-Telhîsi’l-Miftâh fi Ullûmi’l-Belâğâ*, Kahire: Mektebetü’l-Âdâb, C. 4, s. 5.

1. أَمِنْ تَذَكُّرٍ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ مَرَجَتْ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمٍ

E min tezekkür (أَمِنْ تَذَكُّرٍ) "hemze" istifhâm-ı takrîridir. Medhûli meşkûk olduğunu ifade mevzî'inde isti'mâl olunur. Bu maķâmda ķā'il, sebep-i mezc-i dem tezekkür midir ya ğayr-ı şiyem midir, ma'nâsını kaşd ider. [98] Sebeb-i mezc-i dem, tezekkür-i cîrân olduğunu yakînen bilür iken nükte-i ihfâ'-i ħub için tecâhülen su'âl kabîlindendir ki beyne'l-'uşşâķ ihfâ'-i maĥabbet ğâyet mu'teberdir. *Min* (مِنْ) ta'lîl içündür. Medhûli olan *tezekkür* (تَذَكُّرٌ) 'illetdir. Müte'alliķi olan *mezecte* (مَرَجَتْ) fi'line teķaddümi 'illiyetine işâretidir.

Teķaddüm beş nev'dir: Evvelki, teķaddüm-i bi'l-mekân ve teķaddüm-i bi'r-rütbedir, imâmın cemâ'ate teķaddümi gibi. İkinci, teķaddüm-i bi'z-zamândır. Âdem 'aleyhisselâmın Muĥammed 'aleyhisselâma teķaddümi gibi. Üçüncü, teķaddüm-i bi'ş-şerefdir. Muĥammed 'aleyhisselâmın Ĥazret-i Âdem'e teķaddümi gibi. Dördüncü, teķaddüm-i bi'l-'illiyedir. Ĥareket-i yediņ ĥareket-i miftâĥa teķaddümi gibi. Burada *tezekkür*ün mezc-i deme teķaddümi o kabîlendendir. Beşinci, teķaddüm-i bi't-ṭabî'adır. Vâĥidiņ işneyne teķaddümi gibi.

Tezekkür (تَذَكُّرٌ) bir şey'i ba'de'n-nisyân zikirdir. Murâd-ı zikir ķalbdır ki ĥâṭra getirip tefekkür itmekdir. *Cîrânin* (جِيرَانٍ) *cârın* cem'idir. "Komşular" dimerdir. Tenvîni ta'zîm içündür. Aşlı vâv ile "cûrân" dır. *Bi-Zî-Selemin* (بِذِي سَلَمٍ) *Bâ*, "fî" ma'nâsınadır. *Zî* (ذِي) şâĥib ma'nâsınadır. Cümlesi *cîrânın* şıfatıdır. *Selem* (سَلَمٍ) bir nev' şecerin ismidir. Lâkin *Zî-Selem* terkîb-i izâfîdir ki beyne'l-Ĥaremeyn bir mevzî'dir. Dil-güşâyâ 'alem olmuşdur. *Selem* didikleri şecerin mevzî'-i merķûmda keşreti, sebep-i tesmiyedir. Bunun nazîri Çınarlı ve Kirazlı kıyeleri ve Çubuklu seyrângâhıdır. *Mezecte* (مَرَجَتْ) *te* kesra ile olursa nefse ĥıṭâbdır. Fetĥa ile olursa nefsdan tecrîd olunmuş bir 'âşıkâ ĥıṭâbdır.

eyledikleri meşhûr ve müşâheddir. *Bi'n-naĝami* (بِالنَّعْمِ) *eṭrabeye* müte'alliķdir. *Neĝam*, "naĝme" niņ cem'idir.

Maĥsûl-i Beyt

Yâ Rab! Şecer-i bânın dallarını bād-ı şabâ ĥareket itdirdikçe, sâ'ik-i ibil daĥı naĝamât ile develere şevķ ve ṭarab virdikçe ol Nebiy-yi muĥterem ĥazretine ve âl ve aşĥâbına ve tâbi'ine şalât ve selâm eyle!

Ĥâtîme

Şu iki kaşîdeye ĥıdmetden aşlı ĝarazım evvelâ, Seyyid-i Kâ'inât'ın ĥademesine ĥıdmetle itizârına yüzüm olmayan seyyi'ât-ı ĥâṭıra için ittiĥâz-ı vesîle-i maĝfiretdir.

يَا إِلَهِي هَبْنِي بِعَفْوِكَ أَنْبِي وَجِلُّ الْقَلْبِ مِنْ شَنِيعِ الذُّنُوبِ
حَسَنَاتِي جَمِيعُهَا سَيِّئَاتٌ وَعَاتِدَارِي إِلَيْكَ عَيْنُ الذُّنُوبِ⁴⁶⁸

Sâniyen ĥadimân-ı dîvân-ı risâlet silkine deĥâletle şefî'ü'l-müznibîne tevessül ve ümid-i şefâ'attir. Kaşâ'id-i mezkûre nâzımları maķbûl-i dîvân-ı Şâĥ-ı Kevneyn oldukları gibi ümididir ki ĥademeleri de şaff-ı ni'âlde olsun yerleşdirüp ṭard olunmazlar.

إِلَيْكَ رَسُولُ اللَّهِ وَجَّهْتُ وَجْهَتِي لِأَنَّكَ أَنْتَ الْمُنْعَمُ الْمُتَفَضَّلُ
وَلَا نَصْرَ إِلَّا مِنْ جَنَابِكَ يُرْتَجَى وَلَا غَيْثَ إِلَّا مِنْ يَمِينِكَ يُهْطَلُ⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ "Ey Rabbim, beni baĝışla! Ben çirkin günahlarımdan dolayı samimi bir şekilde, kalpten korkan biriyim. İyiliklerimin hepsi kötülüktür. Özur dileyişim günahın ta kendisidir."

⁴⁶⁹ "Ey Allah'ın Rasûlü! Yüzümü sana çevirdim. Çünkü kendisine hakiki anlamda nimet ve fazl u kerem verilen kişi sensin. Senden umulmayan hiçbir yardım yoktur. Senin yanından inmeyen de hiçbir yağmur yoktur."

Temme

Yāverān-ı ma'ārif-semīrān-ı cenāb-ı şehriyārīden Hicāz vilāyet-i celīlesini def'a-i şāniye olarak -Bārekallāh oldu Rātīb Paşa vālī-yi Hicāz- muşrā'ının delālet itdiği 1313 tārīh-i hicrīsinde teşrīf buyuran müşīr-i hikmet-tedbīr devletlū Aḥmed Rātīb Paşa ḥazretlerinin hengām-ı vilāyetlerinde dest-gāh-ı ṭab'a vāz' olunarak 1314 senesi Zī'l-ḩa'desinin evā'ilinde resīde-i ḩusn-i ḩitām olmuştur.⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ Sayfanın sonunda da "korunmuş Mekke'deki emirlik matbaası" anlamına gelen "el-Matba'atü'l-Emīriyyetü bi-Mekketi'l-Maḩmiyyeti" yazılı mühür bulunmaktadır.

Kaynaklar

- ABAY, Muhammed (2012), "Osmanlı Döneminde Tefsir Haşiyeleri", *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Kur'an Tefsirine Katkıları*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Abdullah b. Abdurrahman ed-Dārimī (2000), *es-Sünen*, (Thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dārānī), C. 1-4, Riyad: Dārü'l-Muğnī.
- Abdullah bin Muhammed et-Taberī (1998), *Et-teşvīk ilâ Beyti'l-Atīk*, Beyrut: Dārü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Abdullah Mühennâ (Haz.) (1994), *Dîvānu Hassân bin Sâbit*, Beyrut: Dārü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Abdurrahman el-Berkûkî (Haz.) (2013), *Şerhu Dîvāni'l-Mütenebbî*, C. 1-2, Beyrut: Dārü'l-Kitâbi'l-Arabî.
- Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydānî (1999), *el-Ahlâkū'l-İslâmiyyeti ve Üsüsihâ*, C. 1-2, Şam: Dārü'l-Kalem.
- Abdurrahmân-ı Câmî (1360), *Se Risâle der Tasavvuf Levâmi ve Levâih*, Tahran: İntişârât-ı Ferheng-i İrân-zemîn.
- Abdülhamid Keşk (tsz.), *Fî Rihâbi't-Tefsîr*, C. 1-30, Kahire: el-Mektebü'l-Misriyyi'l-
- Abdülme'âl es-Saîdî (1999), *Buğyetü'l-İzâh li-Telhîsi'l-Miftâh fî Ulûmi'l-Belâğâ*, C. 1-4, Kahire: Mektebetü'l-Âdâb.

- Âbidin Paşa (1307), *Tercüme ve Şerh-i Kasîde-i Bürde*, Dersaadet: Mahmud Bey Matbaası.
- Aclûnî (1351), *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1-2, Kahire: Mektebetü'l-Kudsî.
- Ahmed b. Hanbel (1995-2001), *el-Müsned*, (Thk: Şuayb el-Arnâvut ve Adil Müşid), C. 1-50, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî (1996), *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, C. 1-4, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Ahmed eş-Şımkatî (1989), *Kitâbü'l-Vesît fi Terâcimi Üdebâi Şımkât*, Kahire: Matbaatü'l-Medenî.
- Ahmed Fethi Ramazan vd. (2008), "Hüsnu't-Tahallus fi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dirâsetü'l-Belâğiyye", *Mecelletü Câmî'ati Tikrît Li'l-Ülûmi'l-İnsâniyyeti*, C. 15, s. 25-69.
- Ahtal Ebû Mâlik Gıyâs b. Gavs b. es-Salt (1986), *Divanı'l-Ahtal*, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- AK, Murat (2014), *Na'tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları (Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210, 1211-Tenkidli Metin)*, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKBAYAR, Nuri ve Seyit Ali Kahraman (Haz.) (1996), *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmani*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aliyyü'l-Kârî el-Herevî (2019), *Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler*, İstanbul: İnkılab Yayınları.
- ALTAŞ, Eşref (2010), "XVIII. Yüzyıl Eczâü'l-Kazıyye Risaleleri ve Darındeli Mehmed Efendi'nin Risâle fi't-Tefrika Beyne Mezhebi'l-Müteahhirîn ve'l-Kudemâ fi'l-Kazıyye ve't-Tasdîk İsimli Eseri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 38, s. 25-46.
- ALTINTAŞ, Ramazan (2003), "İslâmî Anlayışa Göre "el-Hayâtü'd-Dünyâ" Kavramını Yorumlama Biçimleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 7/1, s. 129-159.
- ALTUNTAŞ, Halil ve Muzaffer Şahin (2011), *Kur'an-ı Kerim Meâlî*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- APAK, Adem (2004), "Dihye b. Halife El-Kelbî", <http://www.sonpeygamber.info/dihye-b-halife-el-kelbi>, (Erişim Tarihi: 09.03.2019).
- ARICI, Mustakim (2017), "Bir Biyografinin Yeniden İnşası: Kâdî Beyzâvî, İlişki Ağları ve Eserleri", *İslâm İlim ve Düşünce Geleceğinde Kâdî Beyzâvî*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 23-103.
- ARIDURU, Şenol (2008), *Klasik Mantıkta Önermeler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Âsım İbrahim el-Geylânî (2005), *Mecmû'un Latîfun Ünsiyyi fi Sîğa'l-Mevlidi'n-Nebeviyyi'l-Kudsıyyi*, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- ATALAY, Orhan (2013), "Kur'ân'ın İşârî Tevili ve Molla Sadrâ Örneği", *Eskiye*, S. 27, s. 39-48.
- ATAY, Hüseyin (1981), "Fatih - Süleymaniye Medreseleri Ders Programları ve İcazet-Nameler" *Vakıflar Dergisi*, S. 13, s. 172-234.
- ATÇEKEN, İsmail Hakkı (2001), "İbn Teymiyye'nin Hz. Ali'nin İmâmetiyle İlgili Şii Rivâyet ve Yorumları Tenkidî", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 12, s. 49-69.
- AVCI, Casim (2006), "Muhtasar", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 31, s. 63-64.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2015), "Bûsîrî (ö. 696/1297?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 15, s. 27-102.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2016), "Üsküdarlı Abdülhay Celvetî ve Kasîde-i Bürde Tercümesi", *9. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*, 11-13 Kasım 2016, C. 2, s. 223-266.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2017), *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumuna Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri*, Program Kodu: 1002, Proje No: 215K398, TÜBİTAK SOBAG-SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA DESTEK GRUBU, Proje Yürütücüsü: Bünyamin Ayçiçeği, İstanbul.

- AYDEMİR, Abdullah (1993) "Cemel", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 7, s. 319-320.
- AYDIN, Zeynep Cevahir (2016), *Eyüp Sabri Paşa'nın Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BADUR, Adil Mete (2018), *Çamlıca Kız Lisesi / Ahmet Ratıp Paşa Köşkü Yapı Detaylarının Koruma Ve Restorasyonu Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- BAŞ, Erdoğan (2010), "Şeyhzâde", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 39, s. 97-98.
- BAŞER, Tuğba (2017), *Sehl b. Abdullah et-Tüsteri'nin (ö. 283/896) Tasavvuf Anlayışı*, Yalova: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BATUR, Atilla (Haz.) (2010), *Müverrih Süürü Külliyyatı-I Divanı*, Ankara: Divan Kitap.
- BEDEVA, Abdullah (2012), *Alauddin Ali b. Muhammed el-Bisâmî Musannifek'in Kasîde-i Bürde Şerhi'nin Tahkiki*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BENLİ, Mehmet Sami (2005), "Miftâhu'l-Ulûm", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 30, s. 20-21.
- Beydâvî (1996), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl ve Me'ahu Hâşiyetu'l-Kâzerûnî*, C. 1-5, Beyrût: Dâru'l-Fikr.
- Beyhakî (2003), *Şuabü'l-İmân*, (Thk. Abdulali Abdulhamid Hamid), C. 1-14, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd.
- BİLGİN, A. Azmi (2016), "Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesinde Geçen Vasıfları", *Türkiyat Mecmuası*, C. 26/1, s. 81-88.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997), *Nâbî Dîvânı*, C. 1-2, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Buhârî (1989), *el-Edebü'l-Müfred*, (Thk. Muhammed Fuat Abdülbâkî), Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye.

- ÇAĞLAR, Dursaliye (2019), *Doğu Türkçesi Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin-Aktarım-Dizin-Tıpkıbasım)*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- CANAN, İbrahim (tsz.), *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- CANKURT, Hasan (2014), *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Miftâhu's-Sa'âde* Adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi, Yüksek Lisans Şerhi, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- COŞKUN, Ahmet (Haz.) (2016), *Süleyman Hasbî, Delâil-i Abdülkâdir Geylânî Salavât-ı Kübrâ Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Çelik Yayınevi.
- ÇELİK, Mehmet (2006), *el-Cezireli Şair El-Ahtal*, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇİÇEKLER, Mustafa ve Emine Yeniterzi (2006), "Na't", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 32, s. 435-437.
- ÇORAK, Reyhan (2010), "Klasik Türk Edebiyatında Siyer ve Siyer Konulu Edebi Türler", *Siyer Edebiyat İlişkisi*, İstanbul 3-4 Nisan 2010, C. 1, s. 83-99.
- ÇORAK, Reyhan (2018), "Türk-İslâm Düşüncesine Yön Veren İki Eser: Ahmet Yesevî ve Hakîm Süleyman Ata'nın Mi'râciyyeleri", *II. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 25-26 Nisan 2018, s. 445-455.
- ÇUHADAR, Mustafa ve İsmail Durmuş (2000), "İbnü'r-Rûmî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 21, s. 186-188.
- DAĞISTANLIOĞLU, Bilal Erdem (Haz.) (2018), *Keşfü'l-Hüdâ Doğu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kasîde-i Bürde Şerhi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DAŞKIRAN, Yaşar (2004), *Ebu Nuvas'ın Şiirlerinde Hiciv*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DAVUDOĞLU, Ahmed (Haz.) (1977), *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, C. 1-11, İstanbul: Sönmez Neşriyet.

- DELİSER, Bilal (2011), "Bedreddin ez-Zerkeşî Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Toplum Bilimleri Dergisi*, C. 5, s.171-190.
- DEMİRAYAK, Kenan (2016), "Rindane Tarz Olarak Adlandırılan Türün Arap Edebiyatında Ortaya Çıkışı", *Doğu Esintileri*, S. 5, s. 87-132.
- DEMİRBAĞ, Ömer (1999), *Koca Ragıp Paşa ve Dîvân-ı Râgıb*, Doktora Tezi, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- DEMİRCİ, Mehmet (Haz.) (2007), *İsmail Rusûhî Ankaravî, Osmanlı Tasavvuf Düşüncesi Makâsıd-ı Aliyye fî Şerhi't-Tâiyye*, İstanbul: Vefa Yayınları.
- DURMUŞ, İsmail (2006), "Muhibbî, Muhammed Emîn", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 31, s. 35-37.
- DURMUŞ, İsmail (2011), "Tehallus", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 40, s. 317-319.
- DÜNDAR, Abdülkadir (2015), "Osmanlıların Mekke'deki İmâr ve İnşâ ve Tamir Faaliyetlerine Genel Bir Bakış", *İslâm ve Sanat Tartışmaları İlmî Toplantı*, 07-09 Kasım 2014, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Konferans Salonu, s. 377-413.
- Ebîverdi (1317), *Dîvân*, Lübnan: Matbaatü'l-Osmâniyye.
- Ebû Nu'aym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî (1996), *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakatü'l-Asfiyâ*, C. 1-10, Mısır: Dârü'l-Fikr.
- Ebu'l-Abbâs Ahmet b. Yahya b. Cabir Belâzurî (1987), *Fütûhu'l-Buldân*, (Thk. Abdullah Enis et-Tübbâ-Ömer Enis et-Tübbâ), Beyrut.
- Ebu'l-Alâ Muhammed b. Abdirrahman b. Abdirrahîm el-Mubârekfûrî (tsz.), *Tuhfetü'l-Ahvezî bi-Şerhi Câmî'i't-Tirmizî*, C. 1-2, Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- ELMALI, Hüseyin (1994), "Ebû Temmâm", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 10, s. 241-243.
- ELMALI, Hüseyin (1997), "Hassân b. Sâbit", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, s. 399-402.
- ERGİNLİ, Zafer (Ed.) (2006), *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kalem Yayınevi.

- ERTUĞ, Zeynep Tarım (2000), "İmaret", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 22, s. 219-220.
- Fahreddin Kabave (Haz.) (1992), *Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Süleymân b. İsâ A'lem Şentemerî, Şi'ru Zühreir b. Ebî Sülma*, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Firdevs Nûr Ali Hüseyin (tsz.), *Dîvânü Şeyhü'l-İslâm İbn Hacer el-Askalânî*, Kahire: Dârü'l-Fazile.
- GÖKALP, Murat (2006), "Hicrî İlk Üç Asır Özelinde Sened ve Metin Kritiği Bağlamında Gurabâ Rivayetinin Değerlendirilmesi", *Dini Araştırmalar*, C. 9, s. 177-192.
- GÖKLER, Müfide (2018), *Molla Hüsvrev'in Hâşiye Âlâ Envarî't-Tenzil ve Esrârî't-Te'vîl Adlı Eserinin 168-249. Sayfalarının Tahkiki*, Aksaray: Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1993), "Cihanümâ", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 7, s. 541-542.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2002) "Kâtib Çelebi", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 25, s. 36-40.
- GÖRGÜN, Tahsin (2000) "Îcî, Adudüddin", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 21, s. 410-414.
- GÜLEÇ, İsmail (2017), "Hz. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s. 123-146.
- GÜLEÇ, İsmail (2018), *Şiir, Şair ve Peygamber'e Dair*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- GÜLHAN, Abdülkerim (1996), *Hakani Mehmet Bey Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜLŞEN, Ekrem (2010), "19. Yüzyılda Bir Osmanlı Valisi: Giritli Sırrı Paşa ve Tefsir Anlayışı", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 12, S. 22, s. 161-188.
- GÜNGÖR, Zülfikar (2003), "Türk Edebiyatı'nda Hilye-i Nebevî Türünün Doğuşu, Gelişimi ve Sebepleri", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 10. s. 185-199.

- GÜRBIYIK, Cengiz (2013), *Osmanlı İmaretleri (Aşevleri)*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜRKAN, Menderes (2013), "Zerkeşi", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, s. 289-293.
- Hâkânî Mehmed Efendi (1307), *Hilye-i Hâkânî*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- HARMAN, Ömer Faruk (2004), *Kasîde-i Bürde Tercüme ve Şerhi*, İstanbul: Kalem Yayınevi.
- Hasan b. Muhammed el-Attâr (tsz.), *Hâşiye el-Attâr alâ Cem'î'l-Cevâmî'*, C. 1-2, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Hâtim Salih ed-Dâmin (Haz.) (1975), *Şiir, Bekir bin Nettiâh*, Bağdad: Matbaatü'l-Maârif.
- Hayreddin ez-Ziriklî (2002), *el-A'lâm Kamûsü Terâcim li-Eşheri'r-ricâl ve'n-Nisâ min'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikân*, C. 1-8, Beyrut: Dârü'l-İlmi'l-Melâyîn.
- Hüseyin bin Habîb bin Âdem (2003), *Tavzîhü'l-Merâm ve Mesrahu'l-Efham Şerh Tenbîhü'l-Enâm fi's-Salâti alâ Hayri'l-Enâm*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Hüseyin Remzi (1305), *Lügat-i Remzi*, C. 1-2, İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzi.
- Hussein Abdulameer Talal Talal (2016), *Sadullah Halveti'nin Şerh-i Kasîde-i Bürdesi (İnceleme- Tenkitli Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbn Ebü'd-Dünyâ (1997), *el-Emri bi'l-Marûf ve'n-Nehyi ani'l-Münker*, (Thk.: Salâh bin Âyid eş-Şelâhî), Medine: Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye.
- İbn Hacer el-Heytemî (1998), *Eşrefü'l-Vesâ'il ilâ Fehmi's-Şemâ'il*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Hişâm (2016), *Sîret-i İbn Hişâm*, (Ter. Abdülvehhab Öztürk), İstanbul: Kahraman Yayınları.
- İbn İshak (1991), *Siyer*, (Haz. Muhammed Hamidullah), İstanbul: Akabe Yayınları.

- İbn Kesir (1981), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 1-14, Beyrut: Mektebetü'l-Maârif.
- İbn Mâce (2009), *Sünenü İbn Mâce*, (Thk: Şuayb el-Arnâvut), C. 1-4, Beyrut: Dârü'r-Risâle el-Âlemiyye.
- İbn Sa'd (2015), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, (Ed. Çev. Adnan Demircan), C. 1-11, İstanbul: Siyer Yayınları.
- İbn Sînâ (1971), *el-Kânûn fi't-Tıbb*, C. 1-3, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbrahim Rifat Paşa (1925), *Mir'âtü'l-Haremeyn*, C. 1-2, Kahire: Matbaatü Dârü'l-Kütübi'l-Mısıriyye.
- İPEKTEN, Haluk (1996), "Gazel", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 13, s. 440-442.
- İPEKTEN, Haluk (Haz.) (2019), *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvân*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-247199/naili-i-kadim-divani.html>, (Erişim Tarihi: 18.01.2020).
- İPŞİRLİ, Mehmet (2003), "Medrese", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 28, s. 338-340.
- İsmail Hakkı Bursevî (1256), *Kitâbü'l-Hitâb*, İstanbul : Matbaa-i Kürsiyü'l-Hakaniye.
- İsmail Hakkı Bursevî (1995), *Muhtasar Rûhu'l-Beyân*, (Haz. Abdullah Öz vd.), İstanbul: Damla Yayınevi, C. 3, s. 429-433.
- İZGİ, Cevat (1994), "Ebîverdi", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 10, s. 76-77.
- KAÇALIN, Mustafa S. (Haz.), *Yûsuf Hâs Hâcib Kutadğu Bilig*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78447/yusuf-has-hacib---kutadgu-bilig.html>, (Erişim Tarihi: 29.03.2018).
- KAHRAMAN, Bahattin (1997), "Le'âlî ve Abdurrahim Karahisârî'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümeleleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 4, s. 57-107.
- KARAARSLAN, Nasuhi Ünal (1994), "Ebû Nüvâs", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 10, s. 205-207.
- KARACAN, Turgut (Haz.) (1990), *Sâbit, Edhem ü Hümmâ*, Sivas: Dilek Basımevi.

- KARACAN, Turgut (Haz.) (1991), *Bosnalı Alaeddin Sabit Divan*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- KARAÇORLU, M. Sait (2013), *Sekiz Yüz Yıldır Okunan Şiir Kasîde-i Bürde Abidin Paşa*, Kocaeli: Türkiye Dil ve Edebiyat Derneği Yayınları.
- KARAHAN, Abdullah (2008), "Zamana Sövmeyi Yasaklayan Hadisin Tenkid ve Tetkiki", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 2, s. 463-518.
- KARAKAYA, Resul (2003), *Adudu'd-din el-İcî'nin Hayatı, Eserleri ve Kelamî Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARAKÖK, Tunay (2013), "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlıda Medreseler: Bir Değerlendirme", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, s. 208-234.
- KARAPANLI, Gürçan (2005), *Mekkâ Divanı ve Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARLIĞA, H. Bekir (2002), "el-Keşf", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 25, s. 317-319.
- KAYA, Mesut (2015), "Osmanlı İlim Geleneğinde Şerh ve Hâşiye Yazıcılığı -Ahmed el-Karamânî'nin Tefsiri/Zemahşerî Şerhi Örneği-", *Marife*, S. 15/1, s. 9-31.
- KAYA, Murat (2012), "XIX. ve XX. Asırda Osmanlıda Mutasavvıf Müfessirler", *Tasavvuf İlmî Akademik ve Araştırma Dergisi*, C. 29/1, s. 43-77.
- KESKİNSOY, Haşim (2001), *Mekkâ ve Nahîf'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kettânî (tsz.), *Şerhu Âhiri Terceme min Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- KILIÇ, Hilal (2018), *Şeyhülislam Ailelerinin Kültür ve Sanat Alanına Katkıları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 195-196.

- KILIÇ, Hulusi (1997), "Harîrî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 16, s. 191-192.
- KILIÇ, Hulusi (2003), "el-Makâmât", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 27, s. 414-415.
- KILIÇ, Remzi (2001), "Osmanlı Devleti'nde Medreseler", *Türk Kültürü*, S. 456, s. 205-216.
- KIZIKLI, Zafer (2006), "Sibeveyhi'nin el-Kitab'ında Belâgat Biliminin Temelleri", *Nüşa Şarkıyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, s. 49-60.
- KİREMİTÇİ, Ferdi (2017), "Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî B. Nu'mân'ın "Hicret-i Habîb-i Rabbü'l-âlemîn" Başlıklı Mesnevisi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* S. 18, s. 333-402.
- KOCA, Ferhat (2005), "Molla Hüsrev", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 30, s. 252-254.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri (2003), "Mekke", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 28, s. 563-572.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri (2007), *Abbasilerden Osmanlılara Mekke-Medine Tarihi*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Mehmed Sâdik Paşa (1313), *Delîlü'l-Hac*, Kahire: Bulak Matbaası.
- MENĞİ, Mine (2000), "Metin Şerhi, Tahlîli ve Tenkîdi Üzerine", *Divân Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MERMER, Kenan (2018), *Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Muhammed Abdülhay el-Kettânî (tsz.), *Nizâmü'l-Hükûmeti'n-Nebeviyye el-Müsemme et-Terâtîbü'l-İdâriyye*, C. 1-2, Beyrut: Dârü'l-Erkam.
- Muhammed Ali Muvahhid (Haz.) (1397), *Mevlânâ, Mesnevî-i Ma'nevî*, C. 1-2, Tahran: Hermes Yayınları.
- Muhammed Ali Sabûnî (Haz.) (2012), *İsmail Hakkı Bursevî, Muhtasar Rûhu'l-Beyân Tefsîri*, (Ter. Abdullah Öz vd.), C. 2, İstanbul: Damla Yayınevi.
- Muhammed b. Ahmed Bennîs el-Fâsî (2013), *Levâmî'u Envârî'l-Kevâkibi'd-Dürriyy fi Şerhi Hemziyyeti'l-Bûstrîyy*, Suriye: Dârü'n-Nevâdir.

- Muhammed el-Emîn el-Mekkî (2009), *Osmanlı Padişahlarının Haremeyn Hizmetleri*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Muhammed b. Kâsım Cessûs (2019), *el-Fevâidü'l-Celîletü'l-Behiyye Şerhu's-Şemâilü'l-Muhammediyye*, C. 1-2, Amman: Dâru'n-Nûr.
- Muhammed Fetha b. Abdülvahid en-Nazîfî (2015), *el-İrşâdâtü'r-Rabbâniyye bi'l-Futûhâtü'l-İlâhiyye*, Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Muhammed İsmail Sinî vd. (1992), *Mu'cemü'l-Emsâlü'l-Arabiyyeti*, Lübnan: Mektebetü Lübnan.
- Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî (2002), *İthâfî's-Sâdeti'l-Müttakîn bi-Şerhi İhyâi Ullûmi'd-Dîn*, C. 1-14, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Muhibbî Muhammed Emîn (tsz.), *Hulâsatü'l-Eser fi A'yâni'l-Karni'l-Hâdî 'Aşar*, C. 1-4, Beyrut: Dâru Sâdır.
- Musa b. İsa eş-Şerîşî (1992), *Şerhu Makâmâtü'l-Hariri*, C. 1-5, Sayda: el-Mektebetü'l-Asriyye.
- Müslim (tsz.), *el-Câmî'u's-Sahîh*, C. 1-5, Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-Arabî.
- Müttakî el-Hindî (1985), *Kenzü'l-Ummâl*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, C. 1-14, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Mütercim Âsım Efendi (2013), *el-Okyanûsu'l-Basît fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi*, C. 1-6, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- NAMLI, Ali (2011), "İsmâil Hakkı Bursevî'nin Rûhu'l-beyân fi tefsîril-Kur'ân Adlı Tefsiri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 9, S. 18, s. 365-385.
- Necîb (1314), *İs'âd Bânet Su'âd Şerhi*, Mekke: Hicaz Vilayeti Matbaası.
- Nüreddin el-Heysemî (tsz.), *Mecma'u'z-Zevâ'id ve Menba'u'l-Fevâ'id*, C. 1-10, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-Arabî.
- OKUMUŞ, Ömer (1993), "Câmî, Abdurrahman" *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 7, s. 94-99.
- Ömer b. Mansur el-Uceylî (2017), *Şerhu Kasîdeti Ka'b bin Züheyr*, (Thk. Seyyid Ahmed Abdurrahman Muhammed), C. 1-2, Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye.

- Ömer Rızâ Kehhâle (1993), *Mu'cemü'l-Müellifîn: Terâcimü Musannifi'l-Kütübi'l-Arabiyye*, C. 1-4, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- ÖNER, Necati (1986), *Klasik Mantık*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- ÖZBALIKÇI, Mehmet Reşit (2009), "Sibeveyhi", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 37, s. 130-134.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1989), *Şekaiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri*, C. 1-5, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ÖZCAN, Abdülkadir (1991), "Âsım Efendi, Çelebizâde", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, s. 477-478.
- ÖZCAN, Tahsin (2003), "Mekkî Mehmed Efendi", *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 28, s. 577-578.
- ÖZDEMİR, Dursun Ali (2015), *Zâli Ahmed bin Mustafa'nın Kasîde-i Bürde Şerhi*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZEL, Ahmet (2011), "Tehzîb", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 40, s. 325-328.
- ÖZEN, Şükrü (2011), "Teftâzânî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 40, s. 299-308.
- ÖZKAT, Mustafa (2014), "Osmancıklı Paşalı-zâde Abdülkadir Hilmî (Âşık Kadrî) ve "Mevlûd-ı Cedîd-i Şâh-ı Risâlet"i", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 12, s. 135-176.
- ÖZKAN, Halit (2011), "Tecdîd", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 40, s. 249-250.
- ÖZTEKİN, Özge (2013), "Çelebizâde Âsım, İsmâ'il", <http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=53>, (Erişim Tarihi: 10.02.2019).
- ÖZTEKİN, Özge (2013), "XVIII. Yüzyılın Vak'anüvis Şairi Âsım: Hayatı, Eserleri, Sanatı", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 18, s. 207-229.
- ÖZTEKİN, Özge (Haz.) (2010), *Çelebizâde Âsım, Divan*, Ankara: Ürün Yayınları.

- ÖZTÜRK, Ali (2007), "Türk Edebiyatında Manzum Siyerler", *Haz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu*, Çorum 20-22 Nisan 2007, C. 1, s. 213-216.
- ÖZTÜRK, Cihan (1996), *Faslü'l-Makal ve el-Keşf Işığında İbn Rüşd'de Felsefe-Din İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZTÜRK, Mustafa ve Ali Bolat (Haz.) (2001), "Zahir ve Batın ilmine Dair Bir Risale (Takıyyüddin İbn Teymiyye)", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 6, s. 265-302.
- ÖZTÜRK, Mustafa ve M. Suat Mertoğlu (2013), "Zemahşerî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, s. 235-238.
- ÖZTÜRK, Said ve Bekir Karlığa (Editör) (2010), *Cihannümâ, Katip Çelebi*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- ÖZYILDIRIM, Ali Emre, "Sâbit, Alâaddin (Ali)", <http://www.turke-debiyatilismlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6939>, (Erişim Tarihi: 02.02.2020).
- PAKALIN, Mehmed Zeki (2008), *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, (Haz. Mehmet Metin Hülagu), C. 1-19, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1-3, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- PAKİŞ, Ömer (2001), "Rü'yetullah ile İlişkilendirilen Âyetlerin Mu'tezilî Okuma Biçimi (Kâdî Abdülcebbar ve Zemahşerî Örneği)", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 21, s. 55-79.
- REİS, Bedriye (2004), "Muhaddis ve Mutasavvıf Gözüyle Bir Hadis", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 12, s. 205-224.
- Sa'düddîn Taftâzânî (1989), *Şerhü'l-Makâsıd*, C. 1-5, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- Sâib-i Tebrîzî (1364), *Dvân-ı Sâ'ib-i Tebrîzî*, C. 1-4, Tahran: Şirket-i İntişârât-ı İlmî ve Ferhengî.
- SARAÇ, M. A. Yekta (Haz.) (2016), *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*, C. 1-3, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

- Selçuk, Bahir (2013), "Mekkî, Mehmed Efendi", <http://www.turke-debiyatilismlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=44>, (Erişim Tarihi: 22.02.2019).
- SERATLI, Tahir Galip (Haz.) (2010), *Hikem-i Atâiyye Şerhi, el-Muhkem fi Şerhi'l-Hikem*, İstanbul: Sufi Kitap.
- Sırrı Girîdî (1302-1303), *Sırr-ı Kur'ân*, İstanbul : Matbaa-i İdare-i Şirket-i Mürettibiye.
- Sûhâm el-Mısırî (1998), *Dvân Ebî Züeyb el-Hüzelî*, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî.
- ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997), *Kasîde-i Bürde'nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şemseddin Sami (1317), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası
- ŞENSOY, Sedat (2010), "Ta'likât", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 39, s. 508-510.
- Şeyhzâde (1309), *Şerhu Kasîdeti'l-Bürde li-Şeyhzâde*, İstanbul: Âlem Matbaası.
- Şeyhzâde (1981), *Kadı Beyzâvî Tefsirine Şeyhzâde'nin Hâşiyesi*, İstanbul: Işık Kitabevi
- Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud Âlûsî (1994), *Rûhu'l-Maânî fi'l-Kur'ânî'l-Azîm ve Seb'î'l-Mesânî*, C. 1-30, Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî.
- ŞİMŞEK, Sultan (2016), "Sahn-ı Semân Tetimme Medreseleri'nde Arap Belâgatının Öğretimi ve Sekkâkî'nin Miftâhu'l-ulûm Adlı Eseri", *Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası İstanbul'un Fethinden Süleymaniye Medreselerinin Kuruluşuna Kadar*, İstanbul: Klasik Yayınları, s. 55-79.
- Taberî (2010), *Tarih-i Taberî*, (Ter. M. Faruk Gürtunca), C. 1-4, İstanbul: Sağlık Yayınları.
- Taftâzânî (2001), *el-Mutavvel Şerhu Telhisi Miftahi'l-Ulum* (Thk. Abdülhamid Ahmed Yusuf Hindavi), Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye.
- TANYILDIZ, Ahmet (Haz.) (2018), *Süleyman Nahîfî, Na't ve Mi'râciye Mecmûası*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-212005/>

- suleyman-nahifi-nat-ve-miraciye-mecmuasi.html, (Erişim Tarihi: 07.09.2018).
- Tirmizî (1975), *el-Câmi'ü's-Sahîh*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir), C. 1-5, Kahire: Matbaatü'l-Halebi.
- Tirmizî (1998), *Sünenü't-Tirmizî*, (Thk. Beşşar Avvâd), C. 1-4, Beyrut: Dârü'l-Garb.
- TORUN, Hamza (2013), *Şerhu'l Makasid'da İman Konusunun Tercüme ve Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TOP, Yılmaz (2017), "Ayasofya Hatibi Hamdullâh Hamdî (Ö. H. 983/1575?)'nin Mevlûdü'n-Nebî'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s. 345-432.
- TURAN, Fikret (2018), "Eski Türkçeden Orta Türkçeye Askeri Rütbe ve Unvanlar", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 58, S. 1, s. 155-173.
- TURGUT, Kadir (2013), *Abdurrahman Câmî, Düşünce ve Eserlerinin Türk Edebiyatına Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜLÜCÜ, Süleyman (1991), "Asmaî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, s. 499-500.
- TÜLÜCÜ, Süleyman (2013) "Züheyr b. Ebû Sülmâ", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 44, s. 540-542.
- TÜRKER, Ömer ve Osman Demir (Ed.) (2018), *İslâm Düşüncesinin Dönüşüm Çağında Fahreddin er-Râzî*, Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayınları.
- ULUDAĞ, Süleyman (2000), "İbnü'l-Fârız", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 21, s. 40-43.
- ULUSOY, İ. Turgut (Haz.) (1983), *Manevi Ufuklar II, İsmail Hakkı Bursevi, Kitabü'l-Hitâb*, İstanbul: Hisar Yayınevi.
- UYLAŞ, Said (2005), "Ebû Temmâm'ın Şiirlerinde Bir Türk Komutan Afşin", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Özel Sayısı*, S. 28, s. 91-101.

- ÜNAL, Muhammet Osman (2005), *Kasîde-i Bürde (Bânet Su'âd) ile İlgili Yapılan Çalışmalar (Tespit ve Tanıtım)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAŞAROĞLU, M. Kâmil (2006) "Musannifek", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 31, s. 239-240.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (1992), "Bezzâvî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 6, s. 100-103.
- YAVUZ, Yusuf Şevki (1995), "Fahreddin er-Râzî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 12, s. 89-95.
- YAZAR, Sadık (2011), *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAZICI, Gülgün Erişen (Haz.) (2017), *Kâmî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-195832/kami-divani.html>, (Erişim Tarihi: 07.09.2018).
- YENİTERZİ, Emine (1993), *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YEŞİLDAĞ, Abdussamed (2013), "Bânet Su'âd Kasidesine Yapılan Çalışmaların Tesbiti Üzerine-I", *Nüsha*, S. 36, s. 7-42.
- YILDIRAN SARIKAYA, Meliha (2014), "Peygamber Tasavvurundaki Değişimin Dile ve Edebiyata Yansması: Na't-ı Şerif Örneği", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 14, S. 1, s. 23-49.
- YILDIRIM, Ali (1994), "Dihye b. Halife", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 9, s. 294.
- YILDIRIM, Ali (2006), *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILDIZ, Musa vd. (Haz.) (2005), *Azîz Mahmûd Hüdâyî Dîvân-ı İlâhiyât Tıpkabası ve Çeviriyazım*, İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Yayınları.
- Yusuf bin İsmail en-Nebehânî (1320), *el-Mecmû'atü'n-Nebehâniyye fi'l-Medâ'ihî'n-Nebeviyye*, C. 1-4, Beyrut: Matbaatü'l-Edebiyye.

- Yusuf Sıdkî el-Mardîni (2018), *Mesîru Umûmi'l-Muvahhidîn Şerh u Terceme-i Kitâb-ı İhyâu Ulûmi'd-Dîn İhyâ Tercüme ve Şerhi*, C. 1-11, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- YÜKSEL, Azmi (1989), "Ahtal", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, s. 183-184.
- YÜKSEL, Yakup (2012), "Beydâvî Tefsiri'nde Besmele Tahlili", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 26, s. 91-107.
- Zebîdî (tsz.), *İthâfî's-Sâdeti'l-Müttakîn bi-Şerhi İhyâi Ulûmi'd-Dîn*, C. 1-14, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Zehebî (1984), *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, (Thk. Beşşar Avvâd), C. 1-23, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- ZEYLEK, Ömer (2016), *Usûl ü Fenn-i Harb Transkripsiyon-Askerî Terimlerin İncelenmesi ve Sözlüğü*, Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arşiv Belgeleri:

- T.C. Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BEO.000451.033812.001.002.
- T.C. Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İ.BH.00001.00047.001.001.
- T.C. Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İ.BH.00001.00047.002.001.

Yazma Eserler:

- Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi bölümü nu. 702.
İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi TY 6232.
Süleymaniye Kütüphanesi, Râgıp Paşa bölümü nu. 1142.

Elektronik Kaynaklar:

- <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazalkasa/sh2151/>
(Erişim Tarihi: 25.08.2018).

- <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazalkasa/sh37/> (Erişim Tarihi: 07.09.2018).
- <http://www.adab.com/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqa&qid=58587> (Erişim Tarihi: 06.02.2019).
- http://camlicakal.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/22/967314/fotograf_galerisi_1496940.html (Erişim Tarihi: 23.02.2019).
- <https://www.makkawi.com/Article/990> (Erişim Tarihi: 23.02.2019).
- <https://www.aldiwan.net/poem24106.html> (Erişim Tarihi: 09.03.2019).
- <https://alwan.elwatannews.com/news/details/2656350> (Erişim Tarihi: 12.04.2019).
- <https://www.islamdusunceatlası.org/bookmaps>, (Erişim Tarihi: 02.05.2019).

Sözlük

‘Ale’l-‘amyā: Körü körüne.	Dir’: Deri veya telden yapılmış savaş zırhı.
‘Arab-ı ‘Arbā’: Halis ve saf Arap olanlar için kullanılan bir tabirdir.	Dirüp dişirmek: Derleyip toplamak.
Ahlāt-ı redī’e: Bozuk karışım, mideye rahatsızlık veren, bozulmuş karışım.	E’am: Daha yaygın
Ānifü’l-beyān: Yukarıda söylendiği gibi.	Ḍāmin: Kefil.
Bel’: Yutmak.	Ekül: obur, pisboğaz kişi.
Beşāset: Güler yüzlülük.	Eyādī: Eller.
Beşere: Cilt, deri.	Eyegü [İyegü]: Kaburga kemiği.
Buhl: Cimrilik.	Fālic: Felç hastalığı.
Cemm: Büyük oranda, çok.	Feza’ : Korkudan dolayı inleyip sızlama.
Cemre: Yanmış kömür, kor.	Ġāret: Yağma, çapul.
Cer ve su’āl etmek: Yardım istemek, dilencilik yapmak.	Ġarīze: Tiyet, yaratılış, huy.
Cezm: Kesinlik, katı hüküm.	Güne: Çeşit, tarz.
Çekdiri: Savaşlarda da kullanılmış, kürekle çekilen bir çeşit kayık.	Ḥaḍrevāt: Sebze, yeşillik
Dest-res: Elde etmek, erişmek.	Ḥark ve iltiyām: Yırtık ve kapanma
Devāb: Däbbeler, hayvanlar.	Ḥarūn: Doğru gitmeyen, gemden anlamayan, serkeş, huysuz at.
	Ḥaşāt: Çakıl taşı, küçük taş.
	Hecīr: Öğle sıcaklığı, günün en sıcak hissedilen zamanı.

Ḥaşv: Uzun ve faydasız söz.	İtyān: Getirme. Genellikle “delil”le birlikte “delil getirmek” anlamında kullanılır.
Ḥıkd: Kin duygusu, oç alma isteği.	Ḳam’: Ezip buyruğu altına alma, kahretme.
Ḥıšām: Husumet, çekişme, İki kişinin davallaşması.	Ḳaşabe: kemik, burun kemiği.
Ḥızlān: Zillet ve sefalet.	Ke-enne: Sanki, güya.
Ḥubūb: Esmeye.	Kelāl: Yorgunluk.
Ḥurkat: Yanma, yanıklık.	Kemā hüve (hiye) ḥaḳḳuhū: Gerektiği şekilde, olduğu gibi.
Ḥullān: Sadık dostlar.	Keşh: Böğür.
Ḥullet: Gerçek dostluk, arkadaşlık.	Ḳis ‘alā ḥāzā: Buna göre kıyas et.
Ḥurmet: Haramlık, haram olma durumu.	Lā yu’ad ve lā yuḥşā: Sayılmaz, hesap edilemez (derecede çok).
Hübüb: Rüzgarın esmesi.	Lā-ḫā’il: Faydasız, boş.
İḳturān: Yaklaşma.	Māfāt: Elden çıkan, giden, kaybolan.
İrāz: Yüz çevirme, kaçınma.	Maḫūf: Korkunç, tehlikeli.
İtrā: Aşırı bir şekilde medhetme.	Maḳrū’: okunan sayfa
İzmār: Gizleme, saklama.	Mānī’atü’l-ḥuluv: Mantık ilmiyle ilgili bir kavramdır. İbn Sīnā’ya göre “ḥakikiye,nin” sadece yanlışlık bakımından ele alınmasıdır. Mukaddem ve tāli arasında sadece yanlışlık bakımından aykırılık olması durumudur. “Zeyd ya denizdedir ya da boğulmamıştır” önermesi “mānī’atü’l-ḥuluv”dur. “Zeyd denizdedir.” önermesinin zıttı, “Zeyd denizde değildir.” şeklinde olur. Zeyd’in denizde olmadığı gerçek ise Zeyd’in boğulmadığı ortaya çıkar. Çünkü Zeyd denizde değil ise onun boğulduğu düşünülemez. Bu
İbtidār: Başlama.	
İbtihāl: Yalvarıp yakarma, tazar-ruda bulunma.	
İfāza: Taşacak derecede doldurma.	
İḫtimā’: Perhiz etmek.	
İḳā’: Yapma, işleme.	
İḳdām: Gayret etme, çaba sarfetme.	
İnsidād: Seddolma, tıkanma, kapanma	
İntifā: Yok olma, yokluk.	
İsti’tā: İhsan ve yardım talep etme.	
İsti’tāf: Yardım, merhamet ve şefkat dileme.	
İsti’zām: Büyük görme.	
İstibād: İhtimal vermeme, mümkün görmeme.	
İstilizāz: Lezzet alma.	
İşkāl: Anlaşılma güçlüğü	
İttisām: Muttasif olma.	

durumda mukaddem ve tali birlikte yanlıs olamaz fakat ikisi birden doğru olabilir. Çünkü Zeyd, denizde olduğu halde boğulmamış olabilir, karada ise zaten boğulması söz konusu olamaz. Detaylı bilgi için bk.: Şenol Arıdur (2008), *Klasik Mantıkta Önermeler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 59-60.

Maşş: Emme, soğurma.

Matmah-ı nazar: Göz konulan şey, göz dikilen hedef.

Medhül: Ayıplı, kusurlu.

Mefrûd: Lüzumlu, zorunlu olan.

Mehebb: Rüzgar esintili yer.

Melel: Melâl, usanma.

Menkûb: Nokta konulmuş harfler.

Meskenet: Allah karşısındaki acizini, ona olan ihtiyacını bilme.

Mess: Temas etme.

Mevrid: Varılacak ulaşılabilecek yer, yol.

Mezîne: Hakkında şüphe olunan, şüpheli.

Mışdağ: Kıstas, kriter.

Milliyyûn: Din ve mezhep bağları. Karşıtı olarak felsefeciler, "felsefiyyûn" tabirini kullanmaktadırlar.

Muhasenât: Güzel işler, huylar, iyilikler, güzellikler.

Muhill: İhlal eden, bozan.

Muhteri: Evvelce olmayan bir şeyi ilk defa ortaya çıkaran.

Murâvede: Arzu, istek, talep.

Mu'tenâbe: İtina edilen, önemli görülen.

Mübâderet: Bir işe çabucak girişmek.

Mübâyenet: Farklılık, birbirine aykırı ve karşıt olma.

Münevven: Tenvinli.

Münfek: Ayrılmış, kopmuş.

Müntekiz: Bozulan.

Mürâfa'a: Birini dava etme, mahkemeye verme; dava ettiği ya da davacı olan kimseyle yüzleşme.

Müsâra'at: Süratle teşebbüs etme, bir işe aceleyle girişme.

Müstedil: Delille ispatlayanlar.

Müte'ezzi: Eziyet çeken, ızdırap duyan.

Müste'nef (cümle): Kendinden önceki cümleden bağımsız, müstakil cümle, başlangıç cümlesi.

Naḥs: Uğursuzluk.

Nesyen mensiyyen: Tamamiyle unutulmuş.

Nezâret: Tazelik, dinçlik, zerafet.

Nez': Bir şeyi yerinden sökmek, koparmak.

Nez'ü'l-ḥâfîd: Arapça söz dizimi, cümle bilgisi (nahiv) kuralları içinde yer alan kısaca, cer harflerinin (min, 'alâ... gibi kelimenin sonunu esre olarak okutan harfler) düşmesi olarak tarif edilen gramer kuralıdır.

Ra'y: Otlamak, hayvanın mer'ada otlaması.

Rıdâ': Süt emme.

Ribka: Kement, ilmikli ip.

Rumḥ: Mızrak, kargı.

Şahv: Delilikten kurtulup aklı başına gelmek. Tasavvufta, Allah aşkıyla yaşanan vecd halinden (sekr) sonra oluşan şuur durumunu; iyiyi de kötüyü de Allah'tan bilme mertebesini anlatmaktadır. Detaylı bilgi için bk.: Zafer Erginli (Ed.) (2006), *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kalem Yayınevi, s. 882-889.

Şayrûret: Olma, kılınma, bir durumdan başka bir duruma geçme.

Sufret: Beniz solukluğu, sarılık.

Şiyem: "Şime" çoğulu; huylar.

Ta'addî: Saldırma, zulmetme; dilbilgisi terimi olarak ise fiilin gösterdiği işin mef'ûle tesir etmesi, bir fiilin geçişli olmasıdır.

Ṭalâkat: Düzgün söz söyleme.

Ṭavḥ: Kudret, güç.

Te'nîs: Mûnis hale getirme.

Tefvîz: Bir işi birine verme, havale etme.

Teḥâşî: Korkmak.

Teḥyî'e: Hazırlama.

Tenâzu': Kelime anlamı itibariyle çekişmek, kavga etmek anlamına gelir. Arapça gramer terimi olarak, iki veya daha fazla yüklem bir ögeyi sahiplenmesi durumudur.

Terâhî: Teennîyle, ihtiyatlı davranma.

Terşîh: Bir belâgat terimi olan terşîh, bir ifadeyi edebî anlam yüklenebilmesi için destekleyen unsura verilen isimdir. Terşîh tek başına bir sanat değildir. Birçok edebî sanatın gerçekleşmesi için yardımcı unsurdur.

Teṭâvül: Uzama, uzun olma.

Tevağğul: Bir işle devamlı uğraşma, çok meşgul olma.

Tevbîh: Azarlama.

Tevṭî'e: İleride beyan olunacak maksada uygun bazı kelimeleri önceden söylemek. İleride söylenecek maksadı, zımnen ifade etmek.

Tezevvüd: Yanına azık almak. Yol için azık tedarik etme.

Vely etmek: Birbiri ardınca gelmek, takip etmek.

Yesâr: Zenginlik.

Zevâcir: Men edilen, yasaklanan şeyler.

Necib Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi

MUHTASAR TEVESSÛL

İslam'ı seçmiş milletlerin edebiyatlarında Hz. Muhammed'le ilgili edebî türler oldukça önem arz etmektedir. Bu çerçevede Hz. Peygamber'in doğumunu, hayatını, vasıflarını, mucizelerini konu edinen pek çok edebî tür bulunmaktadır. *Kasîde-i Bürde* de Hz. Peygamber'e yazılmış na't türünde bir manzumdir. Mısır'da doğan Bûsîrî, *Kasîde-i Bürde* adıyla meşhur olmuş kasîdesini Arapça olarak kaleme almıştır. Bu kasîde söyleyiş güzelliği, ifade gücü sayesinde şöhret bulmuş, pek çok millet tarafından kendi dillerine tercüme edilmiştir. Türk edebiyatında da *Kasîde-i Bürde*'nin manzum ve mensur birçok tercümesi yapılmış, şerhi yazılmıştır. Bu çalışmada, Necib Efendi tarafından yazılan *Muhtasar Tevessül* adlı eser ele alınmıştır. *Muhtasar Tevessül*, Mehmed Mekkî Efendi'nin *Tevessül* adlı şerhinin ihtisar edilmiş, kısaltılmış şeklidir.

Çalışmanın giriş kısmında, Türk edebiyatında na't türü ve *Kasîde-i Bürde*'nin Türk edebiyatındaki yeri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından Mehmed Mekkî Efendi'nin ve Necib Efendi'nin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk edebiyatında *Kasîde-i Bürde*'ye yapılan şerhler anlatılmış, Mekkî Efendi'nin ve Necib Efendi'nin şerh metotları incelenmiş; *Tevessül*'le *Muhtasar Tevessül*'ün mukayesesi örnekler üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise *Muhtasar Tevessül*'ün metni verilmiştir. Her bölümde konuyla ilgili görseller yer almaktadır. Bu çalışma ile Türk edebiyatında *Kasîde-i Bürde*'ye yazılmış şerhlerden biri daha gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-605-4635-85-6

9 786054 635856